

Martin Buber

Úvahy o chasidismu

VYŠEHRAĐ

Translation © Mária Schwingerová, 2015
Epilogue © Pavel Hošek, 2015

ISBN 978-80-7429-480-8

CESTA ČLOVĚKA
PODLE CHASIDSKÉHO UČENÍ

I. SEBEUVĚDOMĚNÍ

Rabi Šneur Zalman, rav¹ z Rusi,² seděl v petřburském vězení, protože jeden z vůdců *mitnagdim*³ pomluvil u vlády jeho názory a způsob života. Když čekal na výslech, do cely vstoupil velitel četnictva. Podle vznešené a klidné tváře rava, jenž ho nejdříve, ponořen do sebe, vůbec nezpozoroval, mohl tento přemýšlivý muž vytušit, co je jeho vězeň zač. Dal se s ním do řeči a po chvíli vyslovil několik otázek, které se mu vynořily při čtení Písma. Nakonec se zeptal:

¹ Rabín. – Pozn. aut.

² Buber zde použil starý německý pojem „Reussen“, jímž se přibližně do začátku 20. století nazývalo Rusko spolu s přilehlými historickými zeměmi (Bílá, Černá, Červená Rus atd.), tedy rovněž severovýchodní část nynějšího Běloruska, kde se nacházela vesnice Ljady (v dn. Vitebské oblasti), působiště r. Šneura Zalmana Baruchoviče (1745–1812) v letech 1801–1812. – Pozn. překl.

³ Hebr. „protivníci“, odpůrci, kteří již na počátku odmítali chasidské hnutí. Nejvýznamnější osobností *mitnagdim* byl Gaon z Vilna (1720–1797). – Pozn. překl.

„Jak máme rozumět tomu, že Bůh Vševedoucí říká Adamovi: ‚Kde jsi?‘“

„Věříte,“ odpověděl rav, „že Písmo je věčné a každá doba, každé pokolení a každý člověk jsou v něm obsaženy?“

„Věřím,“ řekl on.

„Dobře,“ pravil cadik⁴, „tedy na každého člověka a v jakékoli době Bůh volá: ‚Kde jsi ty ve svém světě? Již tolik let a dnů uplynulo z času, jenž ti byl vyměřen; kam jsi za tu dobu ve svém světě dospěl?‘ Asi tak to říká Bůh: ‚Čtyřicet šest roků jsi prožil, kde dlíš?‘“

Jakmile velitel uslyšel výčet let svého života, rychle se zvedl, položil ravovi ruku na rameno a zvolal: „Skvěle!“ Ale jeho srdce se chvělo.

Oč jde v tomto příběhu? Na první pohled nám připomíná talmudská vyprávění, ve kterých se Říman nebo jiný pohan ptá židovského mudrce na nějaký úryvek z Bible, aby odhalil údajný rozpor v učení Izraele. Tehdy dostává odpověď, která buď objasní, že žádného rozporu není, nebo jiným způsobem vyvrátí kritiku, na niž někdy navazuje osobní domluva. Brzy však poznáme významný roz-

⁴ Hebr. „spravedlivý“, v užším smyslu označení vůdců chasidských společenství. – Pozn. překl.

díl mezi talmudskými a chasidskými vyprávěními, rozdíl, který se ovšem zpočátku jeví ještě větším, než je. Odpověď se totiž dává v jiné rovině, než byla ta, ve které se kladla otázka. Velitel chce objevit domnělý rozpor ve světě židovské víry. Židé vyznávají Boha jako vševědoucí bytost, avšak Bible mu připisuje otázky, jaké klade někdo, kdo něco neví a chce to poznat. Bůh hledá Adama, který se ukryl, volá na něho do zahrady a ptá se, kde je; neví to tedy, lze se před ním schovat, tudíž není vševědoucí.

Rabi však namísto vysvětlení biblického výroku a odstranění onoho zdánlivého rozporu pouze vyjde z jeho motivu a využije jej k tomu, aby veliteli připomněl jeho vlastní dosavadní život a vytkl mu lehkovážnost, bezmyšlenkovitost a nedostatek smyslu pro odpovědnost v jeho vlastní duši. Na věcnou otázku, která však – byť je zde míněna poctivě – v podstatě není skutečnou otázkou a představuje pouze jistou formu kontroverze, se dává odpověď osobní, anebo lépe řečeno, místo odpovědi následuje osobní domluva. Ze zmíněných talmudských odpovědí zbyla zdánlivě pouze domluva, jež k nim někdy bývá připojena.

Uvažujme však o tomto příběhu hlouběji. Velitel se ptá na jeden úryvek z biblické zvěsti o Adamově hříchu. Rabi však svou odpověď vede k osobnímu oslovení: „Ty sám jsi Adam, tobě praví Bůh: „Kde jsi?““ O významu samotného biblického úryvku ho zdánlivě vůbec nepoučil. Tato odpověď ve skutečnosti osvětluje současně stav Bohem tázaného Adama i situaci každého člověka, v každém čase a na kterémkoli místě. Když velitel postřehne a pochopí, že biblická otázka je zaměřena na něho samotného, musí přece poznat, co to vlastně znamená, když se Bůh ptá: „Kde jsi?“, ať už otázka míří na Adama, nebo na nějakého jiného člověka. Jestliže se Bůh takto ptá, nechce se o člověku dozvědět cosi, co ještě neví; chce v něm způsobit něco, co lze způsobit jenom takovouto otázkou, předpokládaje, že ho zasáhne do srdce, že se jí člověk nechá zasáhnout do srdce.

Adam se skrývá, aby nemusel skládat účty, aby unikl odpovědnosti za svůj život. Tak se ukrývá každý člověk, protože každý člověk je Adam a je v Adamově situaci. Abychom unikli odpovědnosti za prožitý život, budujeme si z bytí nástroj k ukrývání. Tím, že se člověk znovu a znovu schovává „před tváří Boží“, zaplétá se stále hlouběji do zvrácenosti. Tak

vzniká nová situace, která se ze dne na den, od jednoho ukrytí k druhému, stává stále problematičtější. Tuto situaci lze přesně rozpoznat: oku Božímu člověk nemůže uniknout, ale tím, že se chce před ním schovat, skrývá se sám před sebou. Jistě, také v něm existuje Něco, co ho hledá, ale on tomuto Něčemu hledání stále více ztěžuje. Do této situace vpadne Boží otázka. Chce se člověka dotknout, chce roztrástit jeho skrývací mechanismus, chce mu ukázat, kam se dostal a probudit v něm pevnou vůli vyjít ven.

Záleží jen na tom, zda člověk k této otázce zaujme stanovisko. Jistě, každému se podobně jako veliteli z našeho vyprávění, „zachvěje srdce“, když ji uslyší. Avšak zmíněný mechanismus mu pomáhá ovládnout i toto hnutí srdce. Vždyť ten hlas nepřichází v bouři, která ohrožuje existenci člověka; je to „hlas jemně uplývajícího mlčení“⁵ a lze ho snadno přehlušit. Dokud se toto děje, lidský život se nestává *cestou*. Byť by člověk zažil ještě mnoho úspěchů, mnoho potěšení, i kdyby dosáhl veliké moci a uskutečnil by ještě mnoho významného, jeho život přesto zůstane bez

⁵ „Die Stimme eines verschwebendes Schweigens“, Buberovo pojetí výrazu *kol demama daka* v I. Knize králů 19,12. – Pozn. překl.

cesty, pokud nezaujme k tomuto hlasu stanovisko. Adam se k němu zná, uznává, že se zapletl, a přiznává: „Skrýl jsem se.“ A tím počíná cesta člověka. Rozhodné uvědomění si vlastní situace je začátkem cesty v lidském životě, stále novým počátkem lidské cesty. Rozhodujícím je však jen tehdy, pokud k této cestě vede. Protože existuje též neplodné sebeuvědomění, které nevede nikam jinam než k sebetrýznění, zoufalství a ještě hlubšímu zaklesnutí.

Když gerský rabi⁶ dospěl ve výkladu Písma k slovům, která Jákob říká svému služebníku: „Když se s tebou setká můj bratr Ezau a zeptá se tě, čí jsi, kam jdeš a čí je to před tebou,“⁷ promluvil ke svým žákům: „Dobře si všimněte, jak podobné jsou Ezauovy otázky výroku našich moudrých: ‚Měj na zřeteli tři věci. Věz, odkud jsi přišel, kam jdeš a komu se máš zodpovídat.‘⁸ Dávejte dobrý pozor, protože tomu, kdo má na zřeteli tyto tři věci, je zapotřebí velké zkoušky: aby se v něm neptal

⁶ Jicchak Me'ir Alter (1799–1866), zakladatel gerské dynastie chasidů. Ger: Góra Kalwaria u Varšavy. – Pozn. překl.

⁷ Gn 32,18. – Pozn. překl.

⁸ Viz *Pirkej avot* 3,1. – Pozn. překl.

Ezau. Protože též Ezau se může ptát na tyto tři věci a přivodit člověku smutek.“

Existuje otázka démonická, lichá, napodobující otázku Boží, otázku Pravdy. Poznává se podle toho, že se nezastaví u zmíněného „Kde jsi“, nýbrž pokračuje: „Odtud, kam jsi se dostal, nevede již žádná cesta.“ Existuje zvrácené sebeuvědomění, které nepovzbudí člověka k obrácení a nenavede ho na cestu, ale představí mu obrácení jako beznadějně a tím jej žene tam, kde se změna stane zjevně zcela nemožnou a člověk je schopen dále žít jen z moci démonské pýchy, pýchy zvrácenosti.

OBSAH

Cesta člověka podle chasidského učení.....	7
I. Sebeuvědomění	9
II. Zvláštní cesta.....	16
III. Rozhodnost	23
IV. Začít u sebe	29
V. Neobírat se sebou	35
VI. Tam, kde člověk je	41
Chasidismus a západní člověk.....	49
Několik dalších poznámek k popisu chasidismu	73
Martin Buber a chasidismus.....	89
Ediční poznámka.....	109

MARTIN BUBER
ÚVAHY O CHASIDISMU

Edice Krystal, *svazek* 18.

Z německých originálů *Der Weg des Menschen nach der chassidischen Lehre, Der Chassidismus und der abendländische Mensch* a *Noch einiges zur Darstellung des Chassidismus* přeložila Mária Schwingerová

Doslov napsal Pavel Hošek

Typografie Vladimír Verner

Vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,

roku 2015 jako svou 1314. publikaci

Vydání první. AA 2,88. Stran 112

Odpovědný redaktor Filip Outrata

Vytiskla Těšínská tiskárna, a. s.

Doporučená cena 148 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,

Praha 3, Víta Nejedlého 15

e-mail: info@ivysehrad.cz

www.ivysehrad.cz

ISBN 978-80-7429-480-8